

คำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้
Southern Thai Dialect Words in
Southern Regional Literature

พรพันธุ์ เขมคุณาศัย¹ และจริญญา ธรรมโชโต^{1*}

Pornpan Khemakhunasai¹, and Jarinya Thammachoto^{1*}

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา 90000

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla, 90000, Thailand

*Corresponding author: E-mail address: thaisubjects@gmail.com

(Received: December 1, 2023; Revised: February 9, 2024; Accepted: February 12, 2024)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้โดยวิเคราะห์เป็นรายคำ ในประเด็น ความหมายประจำคำ ความหมายโดยบริบทของคำ การแปรของคำศัพท์ และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม วิธีการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลคำภาษาไทยถิ่นใต้จากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ จำนวน 11 เรื่อง นำข้อมูลคำมาวิเคราะห์ จำแนก จัดหมวดหมู่ ออกเป็น 3 หมวดใหญ่ คือ คำนาม คำกริยา และคำขยาย ผลการวิเคราะห์พบ หมวดคำนาม 38 คำ ความหมายประจำคำที่ใช้อยู่ในภาษาถิ่นได้กับความหมายโดยบริบทในเนื้อเรื่องสอดคล้องกัน คำที่มีการเปลี่ยนแปลง 28 คำ ส่วนคำที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม มี 16 คำ หมวดคำกริยา 56 คำ ความหมายประจำคำที่ใช้อยู่ในภาษาถิ่นได้กับความหมายโดยบริบทในเนื้อเรื่องสอดคล้องกัน คำที่มีการเปลี่ยนแปลงมี 33 คำ ส่วนคำที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม มี 25 คำ หมวดคำขยาย 23 คำ ความหมายประจำคำที่ใช้อยู่ในภาษาถิ่นได้กับความหมายโดยบริบทในเนื้อเรื่องสอดคล้องกัน คำที่มีการเปลี่ยนแปลงมี 14 คำ คำที่เป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมมี 5 คำ แสดงให้เห็นว่า ภาษาไทยถิ่นใต้นั้น ความหมายของคำที่เป็นความหมายโดยตรงจะยังคงอยู่ทั้งในวรรณกรรมและชีวิตประจำวัน แม้มีการเปลี่ยนรูปศัพท์หรือความหมายบ้างก็เป็นความหมายโดยนัยหรือความหมายรอง ทั้งคำจำนวนมากได้สะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้

คำสำคัญ: คำภาษาไทยถิ่นใต้ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ การแปรของคำศัพท์ศัพท์

Abstract

This research study aims to investigate southern Thai dialect words in southern regional literature in terms of literal meaning, connotative meaning, lexical variation, and social and cultural reflection. This is a documentary research project collecting data on southern Thai dialect words from eleven southern regional literatures by analyzing, classifying, and categorizing those words, which were categorized into the categories of nouns, verbs, and modifiers. The analysis results revealed that there were 38 nouns with equivalent literal meaning and connotative meaning, consisting of 28 varied words and 26 words reflecting social and cultural images; 56 verbs with equivalent literal meaning and connotative meaning, consisting of 33 varied words and 25 words reflecting social and cultural images; and 23 modifiers with equivalent literal meaning and connotative meaning, consisting of 14 varied words and 5 words reflecting social and cultural images. It indicated that Thai dialect words have literal meaning in both literature and daily life. Although there has been lexical variation, it has a connotative or secondary meaning and reflects Thai southern society and culture.

Keywords: Thai Dialect Words, Southern Regional Literature, Lexical Variation

บทนำ

วรรณกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชนชาติ ภาพที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมของแต่ละท้องถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงมิติทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตทั้งในด้านนามธรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม อุดมคติ เป็นต้น และด้านรูปธรรม เช่น ลักษณะการประกอบอาชีพ การบริโภค ถ้อยคำภาษา เป็นต้น การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นมีประโยชน์ทั้งในด้านวิชาการ ความบันเทิง การให้คติธรรม แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีศิลปะ เป็นเครื่องส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างสังคม ระหว่างชาติ เป็นการกระตุ้นเตือนอนุชนได้ตระหนักถึงสิ่งดีงามของท้องถิ่น และ เกิดความรู้สึกหวงแหน ตลอดจนช่วยกันรักษาสืบไป [1] วรรณกรรมท้องถิ่นของไทยหลายเรื่องมีการเผยแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง ปรากฏต้นฉบับอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศ แม้ว่าโครงเรื่องและเนื้อหาสาระส่วนใหญ่จะมีลักษณะอย่างเดียวกัน แต่รายละเอียดปลีกย่อยของเรื่องมีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและบริบททางสังคมของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการใช้ถ้อยคำสำนวนจะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ วรรณกรรมท้องถิ่นใดก็จะใช้ถ้อยคำสำนวนตามลักษณะของท้องถิ่นนั้นในการสืบทอดหรือเผยแพร่

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน ได้มีการสืบทอดและเผยแพร่โดยใช้ถ้อยคำสำนวนของภาษาถิ่นภาคใต้ ทั้งในลักษณะของการออกเสียงและคำศัพท์เฉพาะของท้องถิ่น ดังนั้นวรรณกรรมท้องถิ่นจึงมีคุณค่าที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เป็นที่รวบรวมคำศัพท์ของท้องถิ่นซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มชนทั้งในด้านที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เป็นแหล่งแสดงถึงการกลายรูปและกลายความหมายของคำ ทั้งยังเป็นสิ่งที่บันทึกเกี่ยวกับการสร้างคำ ยืมคำ และเปลี่ยนแปลงรูปคำในแต่ละยุคไว้เป็นหลักฐาน วรรณกรรมท้องถิ่นในภาคใต้ที่กลุ่มชนยอมรับและรู้จักกันอย่างแพร่หลายมายาวนานมีอยู่หลายเรื่อง แต่ละเรื่องมีการบันทึกเอาไว้ตามสำเนียงท้องถิ่น เช่น พระมลายุลฉบับวัดจินตาวาส บันทึกตามสำเนียงจังหวัดพัทลุง โศบุตรฉบับอำเภอเกาะสมุย บันทึกตามสำเนียงจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น นอกจากนั้น การบันทึกยังพบคำเก่าและคำศัพท์ของท้องถิ่นปะปนอยู่มาก ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจของผู้สนใจศึกษาในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะลักษณะบางประการของภาษามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ที่คนในสมัยเดียวกันยังสามารถเข้าใจได้ แต่เมื่อเวลาล่วงเลยไป ความแตกต่างของภาษาจะมีมากขึ้นจนคนรุ่นปัจจุบันไม่สามารถเข้าใจภาษาต่างสมัยได้ [2] นอกจากคำและความหมายของคำเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่ายแล้ว คำยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์

การศึกษาคำภาษาถิ่น (regional dialect) จะช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจความเป็นมาของภาษา อันเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของชาติ เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของภาษา ทั้งในเรื่องของเสียงและความหมายของคำ [3] ทำให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นของสังคมผู้ใช้ภาษานั้นๆ เป็นประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารกับผู้ใช้ภาษาถิ่น ตลอดจนการศึกษาหาความหมายของคำเก่าที่ปรากฏในวรรณคดี เพราะคำในวรรณคดีบางคำได้เลิกใช้ หรือไม่ก็เปลี่ยนแปลงความหมายต่างไปจากที่ใช้ในภาษามาตรฐาน แต่ยังคงมีที่ใช้กันในภาษาถิ่น และที่สำคัญที่สุด คือ การศึกษาภาษาถิ่นจะช่วยให้เจ้าของภาษาตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภาษาถิ่นของตน อันเป็นเอกลักษณ์และรากฐานของวัฒนธรรมโดยส่วนรวมของคนในชาติ [4] หากมีการนำภาษาถิ่นมาศึกษา โดยใช้หลักทางภาษาศาสตร์ซึ่งเป็นการศึกษาตัวภาษา จะทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาถิ่น ได้อย่างลึกซึ้ง ภาษาถิ่นในอดีตกับในยุคปัจจุบันย่อมมีความแตกต่างกัน การที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของภาษามีการเปลี่ยนแปลงและใช้แตกต่างไปจากลักษณะเดิม ทำให้เกิดรูปภาษาที่แตกต่างกันแต่สามารถนำมาใช้สื่อถึงความหมายเดียว การเปลี่ยนแปลงนี้เรียกว่า การแปรของภาษา (Linguistic Variation) [5]

ส่วนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดในระดับคำ เรียกว่า การแปรของคำศัพท์ (Lexical Variation) ซึ่งเป็นการใช้รูปคำศัพท์ 2 คำ หรือมากกว่ามาแทนที่กันเพื่อสื่อความหมายเดียวกัน งานวิจัยที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีจำนวนน้อย เช่น งานวิจัยของจริยา ก่อภักทสิริกุล, อัสลา ดาราโชติ และวิศัลย์ เรืองกิจชู [6] ศึกษาคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นใต้จำนวน 1 เรื่องคือเรื่องบึงมาศทอง พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงของคำศัพท์ทั้งในระดับเสียง พยางค์และหน่วยคำ ดังนั้น การศึกษาคำศัพท์ในวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องอื่น ๆ จึงช่วยส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการแปรของภาษาได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาคำในภาษาไทยถิ่นใต้ เช่น งานวิจัยของรุ่งอรุณ วนิชชนะชากร [7] ได้ศึกษาคำเรียกความโกรธในภาษาไทยถิ่นใต้ พบคำเรียกความโกรธพื้นฐานทั้งหมด 5 คำ คือ วิบ บาน มุน หุดหิด และแค้น โดยความหมายของคำเรียกนี้ ผู้พูดภาษาไทยถิ่นใต้เข้าใจมโนทัศน์ของความโกรธต่างๆ ผ่านมิติของระยะเวลา เป้าหมาย และระดับความรุนแรง หรืองานศึกษาของ อภิษฎา แก้วอุทัย [8] เกี่ยวกับคำเชื่อมบอกเหตุในภาษาไทยถิ่นใต้ พบคำเชื่อมที่มีความน่าสนใจซึ่งใช้เฉพาะถิ่นใต้ ได้แก่ เบอะ (เบ่อ), กะเบอะ, ชา...ถึง, ของ, ครั้น (คั่น), และ คั่นถั่ว ด้วยเหตุนี้ การศึกษาภาษาเชิงวิเคราะห์ เป็นความพยายามที่จะตอบคำถามเกี่ยวกับภาษา เช่น ภาษาประกอบขึ้นด้วยอะไรบ้าง ส่วนประกอบของภาษามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ภาษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทำไมภาษาจึงเปลี่ยน ทำไมมนุษย์ในสังคมเดียวกันจึงใช้ภาษาต่างกัน คำถามเกี่ยวกับภาษานี้ มีมากมายหลายชนิด เพราะภาษาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ในเกือบทุกแง่มุม [9]

ความสำคัญของการศึกษาความหมายของคำภาษาไทยถิ่นใต้ จะช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เข้าใจเนื้อหาของวรรณกรรมได้ชัดเจนขึ้น ความหมายของคำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ได้จากการวิจัยช่วยสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ทำให้ทราบถึงลักษณะการแปรของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ และอาจสะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ คำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ได้จากการวิจัย สามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาในแนวภาษาศาสตร์เปรียบเทียบหรือภาษาศาสตร์เชิงประวัติได้จากความสำคัญหรือคุณค่าของการศึกษาคำภาษาถิ่นดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำมาสู่ความสนใจที่จะศึกษาคำภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ โดยมุ่งที่จะศึกษาและรวบรวมรายการคำ ความหมายของคำ การแปรของคำศัพท์เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ที่ปรากฏในปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวใต้ที่ปรากฏในคำภาษาไทยถิ่นใต้ด้วย

วัตถุประสงค์

ศึกษาคำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ในประเด็นความหมายประจำคำ ความหมายโดยบริบทของคำ การแปรของคำศัพท์ และ ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมจากคำ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาคำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร โดยมีวิธีการ / ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษา ภาษาไทยถิ่นใต้ และและวรรณกรรมท้องถิ่น สำหรับเป็นแนวทางในการวิเคราะห์

2. รวบรวมวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้แบบเจาะจง โดยเลือกเรื่องที่แพร่หลายในภาคใต้และมีความสมบูรณ์ครบถ้วน จากห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และสถาบันทักษิณคดีศึกษา จำนวน 11 เรื่อง ดังนี้ 1) โศภิต เล่ม 1-4 ฉบับจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) จำปาสี่ต้น ฉบับอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 3) พญาหงส์ ฉบับอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี 4) เวดสันตร ฉบับอำเภอท่าชนะ จังหวัด สุราษฎร์ธานี 5) สีทนน้อย ฉบับจังหวัดสุราษฎร์ธานี 6) สุวรรณสาม ฉบับอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี 7) นิทานปักษิ (นกกระจาบ) ฉบับอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 8) พระพุทธโฆษาจารย์ ฉบับจังหวัดนครศรีธรรมราช 9) พระมัลลย์ ฉบับวัดจินตาวาส จังหวัดพัทลุง 10) นางโกควดี ฉบับตำบลนาท่อม จังหวัดพัทลุง 11) พระรถนิราศ ฉบับจังหวัดสงขลา

3. รวบรวมคำ จำแนก และจัดหมวดหมู่คำภาษาไทยถิ่นใต้จากวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4. อธิบายความหมายของคำและอักขรวิธีใช้คำที่ปรากฏในพจนานุกรมภาษาไทยถิ่นใต้ พุทธศักราช 2550 [10] เป็นหลัก ส่วนคำภาษาไทยมาตรฐานจะใช้อ้างอิงจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 [11]

5. วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกคำออกเป็น 3 หมวดใหญ่ คือ คำนาม คำกริยา และคำขยาย คำนาม ได้แบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม คือ 1) คำเรียกวัน เวลาและทิศทาง 2) คำเรียกสถานที่และสิ่งแวดล้อม 3) คำเรียกพืชและผลไม้ 4) คำเรียกสัตว์และคำที่เกี่ยวกับสัตว์ 5) คำนามธรรม 6) คำเรียกเครือญาติและคำนำหน้าบุคคล 7) คำเรียกเครื่องมือเครื่องใช้ 8) คำเรียกอาหาร คำกริยาแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) คำแสดงกริยา 2) คำแสดงอาการ ส่วนคำขยาย ได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คำขยายกริยา 2) คำขยายนาม 3) คำต่ำ

6. นำเสนอผลการศึกษา เรียบเรียงสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์คำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ในประเด็น ความหมายประจำคำ ความหมายโดยบริบทของคำ การแปรของคำศัพท์ และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1. คำนาม

คำนาม แบ่งได้เป็น 8 กลุ่ม คือ 1) คำเรียกวัน เวลา และทิศทาง 2) คำเรียกสถานที่และสิ่งแวดล้อม 3) คำเรียกพืชและผลไม้ 4) คำเรียกสัตว์และคำที่เกี่ยวกับสัตว์ 5) คำนามธรรม 6) คำเรียกเครือญาติและคำนำหน้าบุคคล 7) คำเรียกเครื่องมือเครื่องใช้ 8) คำเรียกอาหาร

1.1 คำเรียกวัน เวลาและทิศทาง ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีทั้งที่ซ้ำกับภาษาไทยมาตรฐาน และคำที่เป็นภาษาถิ่น ดังตัวอย่าง คำว่า **ใช้** จากวรรณกรรมเรื่อง สุวรรณสาม หน้า 7

ข้อความ นายบ้านหนอยใหญ่ ขอบอดซาไล่ กนมามากมาย
จริงปลุกศาลา เป็นที่สบาย เหย็น ๆ **ใช้** ๆ มานั่งทุกวัน

ความหมายประจำคำ เวลาบ่าย

ความหมายโดยบริบท

ข้อความกล่าวถึงในตอนเริ่มเรื่องว่ามีหมู่บ้านสองแห่งซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันในด้านอาชีพ ผู้นำหมู่บ้าน

มีความชอบพอกัน จึงได้สร้างศาลาขึ้นมาไว้เป็นที่สำหรับนั่งคุยกันในยามเย็น ๆ ไข่ ๆ (เวลาบ่าย) ของทุกวัน

การแปรของคำศัพท์ คำว่า ไข่ มีการแปรของรูปเขียนเป็น ซ้าย [10] ในภาษาไทยถิ่นใต้ปัจจุบันเนื่องจากมีการออกเสียงเป็นสระเสียงยาวคือ สระอา [a :] ส่วนในฉบับวรรณกรรมท้องถิ่น คำว่า ไข่ อาจจะออกเสียงเป็นสระเสียงสั้นคือ สระอะ [a] และมักปรากฏร่วมกับคำว่า หวัน (เวลา) เป็น หวันซ้าย หมายถึง ยามบ่ายหรือเวลาบ่าย นั่นเอง

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม การสร้างศาลาระหว่างหมู่บ้านนั้น เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของคนในชนบทภาคใต้ เป็นการแสดงออกถึงความรักสามัคคี และสะท้อนความมีน้ำใจต่อคนเดินทาง รวมทั้งใช้เป็นที่พักผ่อนบิณฑบาตอื่น ๆ ร่วมกันด้วย เช่น นั่งคุยกันยามว่างจากงาน ทำบุญ เป็นต้น ซึ่งศาลาดังกล่าวนั้นเรียกว่า ศาลากลางหน ส่วนเวลาที่ใช้ในพบปะและพักผ่อนมักเป็นช่วงเวลาบ่ายหรือเย็นที่เสร็จสิ้นจากการทำงานแล้ว

หรือคำว่า **วันเพง** จากวรรณกรรมเรื่อง โศกุด เล่ม 1 หน้า 33

ข้อความ พุดกันฉันน้อย พระสุริยล้อยลงโรย ๆ

พระจันทร์วันเพงไสย ไชยรัตสมิตรีแจจฉาย

ความหมายประจำคำ วันพระจันทร์เต็มดวง

ความหมายโดยบริบท กล่าวบทชมธรรมชาติ เมื่อพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า พระจันทร์

วันเพง (วันพระจันทร์เต็มดวง) ก็ส่องแสง

การแปรของคำศัพท์ คำว่า วันเพง มีการแปรของรูปเขียนเป็น วันเพ็ง [10]

ในภาษาไทยถิ่นใต้ปัจจุบันซึ่งออกเสียงเป็นสระเสียงสั้นสระเอะ [e] ส่วนในฉบับวรรณกรรมท้องถิ่น คำว่า เพง อาจจะออกเสียงเป็นสระเสียงยาวคือ สระเอ [e :]

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม วันเพงหรือวันเพ็ง ซึ่งหมายถึงวันที่พระจันทร์เต็มดวงนั้นมีความสำคัญและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวภาคใต้อย่างมาก กล่าวคือ มักจะใช้วันที่พระจันทร์เต็มดวงประกอบกิจกรรมหลายประการ เช่น ลอยกระทง ดำข้าวเฒ่า เป็นต้น

1.2 คำเรียกสถานที่และสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ดังตัวอย่าง คำว่า **ทรมหมู** จากวรรณกรรมเรื่อง พญาหงส์ หน้า 14

ข้อความ ภรานเถาเฝ้าสะเหตุ ทำทรมหมูเขานอนกรน

คอยนกไนยไพรยสน ไปมาบางหยางกระไทรย

ความหมายประจำคำ ชุ่ม เฝิงเตี้ย ๆ ทำด้วยใบไม้

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงนายพรานเฒ่าที่มาเฝ้าดูพญาหงส์ โดยการทำทรมหมู

(ชุ่ม) แล้วหลบเข้าไปนอนกรนอยู่

การแปรของคำศัพท์ ปรากฏการแปรของรูปเขียนพยัญชนะต้น ทร กับ ซ ในข้อมูลใช้รูปเขียน ทร (ทรม) เป็นอักษรควบกล้ำไม่แท้ ออกเสียง [s] เช่นเดียวกับ ซ ส่วนในพจนานุกรมภาษาถิ่นใต้เขียนด้วยพยัญชนะต้น ซ (ชุ่ม) [10]

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม คำนี้ยังใช้ในความหมายตรงตามรูปคำ คือ ชุ่มหมู หมายถึง ที่ซึ่งหมูปันธุ์พื้นเมืองทำขึ้นมาจากใบไม้เพื่อใช้สำหรับคล้องลูก เพราะในสมัยก่อนชาวบ้านมักจะเลี้ยงหมูโดยปล่อยให้หากินเองบ้าง มีอาหารให้กินบ้าง และใช้รั้วบ้านซึ่งทำขึ้นมาอย่างง่าย ๆ เป็นคอก หากหลุดออกไปหากินข้างนอก ก็สามารถติดตามหา หรือเรียกคืนมาได้โดยง่าย เพราะทุกบ้านต่างก็ช่วยเหลือกัน เวลาหมูจะคล้องลูก

ก็จะปล่อยให้มันทำสถานที่สำหรับคลอเองตามสัญชาตญาณ

หรือคำ ว่า **ศาลาไหล** จากวรรณกรรมเรื่อง สุวรรณสาม หน้า 28

ข้อความ 1. ครันเหญ่ลงไร ๆ นางกินราพาไป

ครันถึงซึ่ง**ศาลาไหล** วางลงไว้ในกุฏิ

2. ทำเหมือนหยางแตกอน แล้วบังออนเจ้ากลับไป

มาถึงซึ่ง**ศาลาไหล** นางทรมไวเจ้าบ้านหม

ความหมายประจำคำ ศาลา ที่พัก

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงการเดินทางของตัวละครว่าเมื่อถึงตอนเย็น นางกินราภาก็พามาถึง ศาลาไหล (ศาลา) แล้วก็วางลงก่อนจะกลับไป

การแปรของคำศัพท์ คำว่า ศาลาไหล เป็นคำเก่า มีรูปแปรที่นิยมใช้ในปัจจุบันว่า ศาลา หรือ หลา ส่วนคำว่า ศาลาไหล น่าจะมาจากคำว่า ศาลา รวมกับคำว่า อาลัย ในลักษณะของการสนธิ เพราะทั้งสองคำ ต่างมีความหมายที่กลมกลืนกัน หมายถึง ที่พักสำหรับคนทั่วไป

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ในท้องถื่นภาคใต้มักจะสร้างศาลาเอาไว้เพื่อเป็นที่ทำกิจกรรม ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งกิจกรรมตามประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งเป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชน และคนเดินทางทั่วไปด้วย ซึ่งมักจะสร้างเอาไว้ในบริเวณวัด หรือระหว่างทาง ที่เรียกว่า ศาลากลางหน

1.3 คำเรียกชื่อพืชและผลไม้ ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถื่นภาคใต้จะไม่ปรากฏอยู่มากนัก เนื่องจากการชนกชนมไม้ที่ปรากฏในวรรณกรรมจะมีลักษณะรวบรัด ดังตัวอย่างคำว่า **กะโท** จากวรรณกรรมเรื่อง สีนุ่นไซย หน้า 76

ข้อความ หัวเปนลูกกะโท รองราวมีไฉ ไครรูสิงโดย รูแลวยาเนง

เรวหามาไวย บางวาทอไซ เขาไสยชีควาย

ความหมายประจำคำ พืชใบเลี้ยงคู่ชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นพุ่ม ต้นสูงประมาณ 1 เมตร ขึ้นอยู่ทั่วไปตามป่าละเมาะในภาคใต้ ผลขนาดนิ้วก้อย เมื่อยังอ่อนสีเขียว เมื่อแก่สีแดง และเปลี่ยนสีคล้ำขึ้น สุกแล้วจะมีสีดำ รสหวาน รับประทานได้

ความหมายโดยบริบท ข้อความที่ยกมากล่าวถึงตัวละครที่ถูกตัวต่อต่อยบนศีรษะจนปวด ขึ้นมาเหมือนลูกกะโท (ผลของพืชชนิดหนึ่ง) ร้องลั่นด้วยความเจ็บปวด ต้องรักษาทางแก้ด้วยการนำขี้ควาย มาใส่บริเวณที่ถูกต่อย

การแปรของคำศัพท์ คนภาคใต้ส่วนใหญ่เรียกพืชชนิดนี้ว่า โทะ คำว่า ลูกกะโท จะออกเสียง เป็น ลูกโทะ ส่วนคำว่า กะโท ปรากฏในภาษาไทยถิ่นใต้ในราชวาท [10]

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม การนำลักษณะของลูกกะโท ซึ่งมีขนาดนิ้วก้อย สีคล้ำๆ มาเปรียบกับอาการฟกช้ำของร่างกาย แสดงว่า ลูกกะโท เป็นผลไม้ป่าที่คนไทยภาคใต้ในอดีตคุ้นเคย เพราะลูกโทะเป็นส่วนหนึ่งของการเล่นสนุกของเด็ก ๆ ในท้องถื่นใต้เมื่อไปวิ่งเล่นชายป่าหรือในท้องทุ่ง มักเก็บลูกโทะมากิน และนิยมเคี้ยวลูกโทะแล้วยืมให้เห็นฟันที่มีคราบสีดำติดอยู่ ก่อให้เกิดเสียงหัวเราะในหมู่เพื่อนฝูง

หรือคำว่า **ผมเงาะ** จากวรรณกรรมเรื่อง จำปาสีตัน หน้า 74

ข้อความ อีกทั้งหัวพลอง ผมเงาะกายกอง

สล้างดาดดา

ทุเรียนมังคุด

ความหมายประจำคำ ลูกเงาะ

ความหมายโดยบริบท ข้อความที่ยกมาเป็นบทบรรยายธรรมชาติ กล่าวถึงผลไม้ที่ตัวละครได้พบเห็นว่ามีอยู่มากมาย เช่น ฝรั่งเงาะ (เงาะ) พุเรียน มังคุด ละมุด เป็นต้น

การแปรของคำศัพท์ ภาษาไทยถิ่นใต้ส่วนใหญ่เรียกผลไม้ชนิดนี้ว่า เงาะ ส่วนรูปแปร ฝรั่งเงาะ เป็นคำเรียกเฉพาะถิ่น เช่น สุราษฎร์ธานี ส่วนการแปรของเสียงพยัญชนะต้น ง ในภาษาไทยถิ่นใต้หลายถิ่นไม่มีเสียงพยัญชนะต้น ง / ฦ / แต่ออกเสียงเป็นเสียง ฮ / ห / แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้คนภาคใต้โดยเฉพาะเยาวชนได้รับการศึกษาในโรงเรียนจึงสามารถออกเสียง ง ได้ เสียงแปร ฮ จึงปรากฏการใช้น้อยลง

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม การใช้คำนี้ในการสื่อสารกับคนต่างวัฒนธรรมอาจทำให้เกิดความเข้าใจสับสน หรือเข้าใจผิด เพราะอาจจะเข้าใจว่า หมายถึง ฝรั่งของพวกเงาะ(ป่า) ซึ่งเป็นชนเผ่าหนึ่งในแถบภาคใต้ หรือตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีไทย จึงจำเป็นต้องอาศัยบริบทที่ชัดเจนในการสื่อสาร

1.4 คำเรียกชื่อสัตว์และคำที่เกี่ยวกับสัตว์ จะไม่ปรากฏอยู่มากนัก เนื่องจากการขมกขมไม้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีลักษณะรวบรัด ดังตัวอย่างคำว่า **คางคูด** จากวรรณกรรมเรื่อง โคนุด เล่ม 4 หน้า 22

ข้อความ

รูปร่างเหมือน**คางคูด**
ประหมาดนินทาทำว

ยักษ์ดุเดือดสำห้าว

เอาไปคราวกับลูกตัว

ความหมายประจำคำ เป็นชื่อสัตว์จำพวกเสือ เสือไฟ มีขนาดเล็กราวสุนัข สีดำ และสีน้ำตาล

ความหมายโดยบริบท จากข้อความที่ยกมาเป็นการพูดตำหนิเชิงเปรียบเทียบ ว่าตัวละครที่ถูกตำหนินั้นมีรูปร่างเหมือนคางคูด (สัตว์จำพวกเสือ) มีความหมายในทำนองว่าไม่น่าดู น่ารังเกียจ

การแปรของคำศัพท์ คำว่า คางคูด เขียนได้อีกรูปหนึ่งเป็น ค้างคูด [10] ซึ่งอาจจะแสดงถึงการแปรในการออกเสียงวรรณยุกต์ที่แตกต่างกันของคำว่า คาง และ ค้าง

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม คำว่า คางคูด แม้จะเป็นชื่อสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่ด้วยลักษณะที่ดูร้ายตามสัญชาตญาณของสัตว์ตระกูลเสือทำให้มีใบหน้าที่น่ากลัว ไม่ชวนมอง ผู้ใหญ่มักขู่เด็กดื้อให้กลัวว่าจะโดนคางคูดจับไปกิน และได้กลายเป็นจุดเด่นที่คนในท้องถิ่นภาคใต้นำมาเปรียบเทียบกับลักษณะของคนที่ไม่น่าดู คนที่หน้าตาไม่ยิ้มแย้ม หรือถูกนำมาล้อเลียนในเชิงนำขัน น่ารังเกียจ ใช้เป็นสำนวนเชิงล้อเลียน เช่น หน้าบูดเหมือนคางคูด หรือ หน้าเหมือนคางคูดพลัดควน (คางคูดตกจากเนินเขา)

หรือคำว่า **ตินจก** จากวรรณกรรมเรื่อง โคนุด เล่ม 2 หน้า 30

ข้อความ

แมงมุมต็อก อีกทั้ง**ตินจก** รองทักชายฝา
นกแสดตัวใหญ่ บินไปบุรกรธา ตกใจผัวา
ที่บนเตียงทอง

ความหมายประจำคำ จิ้งจก

ความหมายโดยบริบท ข้อความที่ยกมากล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อ คือ แมงมุมต็อก ตินจก (จิ้งจก) รองทัก และนกแสดบิน ทำให้ต้องตกใจ

การแปรของคำศัพท์ คำว่า ตินจก เป็นคำเรียก จิ้งจกในภาษาไทยถิ่นสงขลา [10] ส่วนรูปแปรที่ใช้

ในท้องถิ่นอื่น ๆ คือ คำว่า จังจก และ จินจก

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ความเชื่อประการหนึ่งของคนในสังคมภาคใต้ที่มีมาช้านานเกี่ยวกับลางบอกเหตุ คือ แมงมุมตอก จิ้งจกร้องทัก และนกแสกร้องหรือบินใกล้บ้านเรือน เป็นลางบอกเหตุว่าคนในบ้านเรือนนั้นจะมีการตายเกิดขึ้น ซึ่งจะสามารถยับยั้งการกระทำบางประการ หรือถ้าจำเป็นต้องกระทำก็จะมีความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

1.5 คำนามธรรม ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีทั้งที่เป็นคำแสดงคุณลักษณะและคำที่มาจากกริยาอาการ ดังตัวอย่างคำว่า **คุณคิน** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 4 หน้า 112

ข้อความ จะวาไหละเอียด ฉันทิซี้เกียด นังเพียรเพียรอราน

ทั้งสมุด**คุณคิน** ไหมสินินิหาร เส็จกิจจิตอาน พุบานกราบลา

ความหมายประจำคำ ไกล่หมด เกือบหมด จวนตัว กระชั้น

ความหมายโดยบริบท กล่าวความรู้สึกของผู้เขียนในทำนองว่าถ้าจะเขียนต่อให้เนื้อเรื่องละเอียดกว่านี้ก็รู้สึกขี้เกียจที่จะทำเช่นนั้น อีกทั้งสมุดก็**คุณคิน** (ไกล่หมด เกือบหมด) แล้ว ถ้าเขียนละเอียดก็จะไม่เพียงพอจึงต้องรวบรัด

การแปรของคำศัพท์ คำนี้เขียนเป็น **คุณคิน** หรือ **ขุนจีน** [10] ในความหมายเดียวกัน

หรือคำว่า **เทียม** จากวรรณกรรมเรื่อง จำปาสีตัน หน้า 45

ข้อความ สมเด็จพระราชา รักษาง้างเดียว

แต่ก่อนพระทอง ทำมาสู่ห้อง

น้องบ้างทรมานเปลี่ยว **เทียม**ได้นางมา

ราชาไม่เหลียว

ความหมายประจำคำ ตั้งแต่ นับแต่

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงท้าวหนทราขเมื่อได้นางสุวรรณธิดามาเป็นสนมก็หลงใหลนางจนลืมนางจันทร์อัศคิมเหลือ ทำให้นางเกิดอิจฉาริษยาเพราะ**เทียม** (ตั้งแต่ นับแต่) ได้นางสุวรรณธิดามาท้าวหนทราขก็ไม่เหลียวแลนางจันทร์อัศคิมเลย

การแปรของคำศัพท์ ไม่มีการแปร คำนี้หากนำไปใช้คู่กับคำว่า อยู่ ซึ่งภาษาไทยถิ่นใต้ออกเสียง โหย หรือหฺยู เป็น เทียมโหย หรือเทียมหฺยู หมายความว่า ปัจจุบัน มีความหมายเหมือนกับคำว่า ในโหย หรือในหฺยู

1.6 คำเรียกเครือญาติและคำนำหน้าบุคคล คำเรียกเครือญาติที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ เช่น น้า พี่ น้อง จะใช้ได้ทั้งในลักษณะเป็นคำนามบอกความเกี่ยวพันทางสายโลหิต และเป็นคำนำหน้าชื่อ ดังตัวอย่างคำว่า **บาว** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 1 หน้า 39

ข้อความ นวนนางกนิณรี ไตฟังวาที พระลือนุชชา

วาเจาบาวน้อย ชัดช้อยนักหนา พุดกระแสะแกชา

วาตางพียา

ความหมายประจำคำ เด็ก(ชาย) ผู้ชาย

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงนางกนิรว่าเมื่อได้ฟังโศบุตรพูดแล้วจึงได้ตอบกลับไ้ว่า โศบุตรนั้นเป็นบาว (เด็ก ผู้ชาย) น้อยดุชดช้อยนักหนา คำว่า บาว ใช้กันแพร่หลายในสังคมปักษ์ใต้ การจะทราบความหมายของคำดังกล่าว จะหมายถึง เด็กผู้ชาย หรือผู้ชายหนุ่ม จำเป็นต้องอาศัยข้อความหรือคำอื่นประกอบ

หรือใช้คำให้มีความหมายโดยนัย

หรือคำว่า **ทำบาว** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 2 หน้า 28

ข้อความ สาวใช้จึงวามา ทานขีวตยา**ทำบาว**
 ฟันหักเกษาขาว พุดเปนบาวสิบหาปี

ความหมายประจำคำ ทำให้ดูหนุ่ม ทำให้หล่อ

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงข้ารับใช้ของนางอำพันต่อว่าขีวเต่าที่ไปหาเพื่อให้ทำเสน่ห์ แต่ถูกเกี่ยวพาราสี ว่าขีวเต่าอย่า**ทำบาว** (ทำให้ดูหนุ่ม ทำให้หล่อ) เพราะฟันหักและผมหงอกหมดแล้ว

การแปรของคำศัพท์ คำว่า **ทำบาว** มีรูปแปรที่เขียนอีกแบบว่า **ทำบ่าว** ทั้งนี้เป็นไปตามการออกเสียงวรรณยุกต์ของแต่ละ ในบางบริบทจะมีลักษณะเป็นสำนวน เช่น มึงหัยบ้อ**ทำบาว**มากไปแล้ว เป็นต้น **ทำบาว** ในที่นี้มีความหมายทำนอง ไม่เจียมตัว ไม่ยอมรับว่าแก่

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม การทำให้หล่อหรือ**ทำบาว** เมื่อยามที่จะต้องปรากฏตัวต่อหน้าผู้หญิงที่ตนรัก เป็นการแสดงออกถึงการให้เกียรติ มีความกระตือรือร้นที่จะพบปะ ช่วยสร้างความประทับใจนับเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของท้องถิ่น

2.2 คำแสดงอาการ หมายถึง คำที่กล่าวถึงการแสดงออกซึ่งความรู้สึก โดยที่ความรู้สึกนั้นอาจปรากฏเป็นกิริยาได้หลายลักษณะ เช่น ประหม่า อาจแสดงออกโดยการพูดอ้อมอ้อม พูดผิด ๆ ถูก ๆ หรือเคลื่อนไหวด้วยความไม่มั่นใจ เป็นต้น ดังตัวอย่างคำว่า **ชั้นขีย** จากวรรณกรรมเรื่อง พญาหงส์ หน้า 48

ข้อความ ถึงวัน**ชั้นขีย** ขวันแมป็กสีย เกี้ยวแก้วจำปา
 เห็นมาไรย ๆ ดีใจนั๊กหน้า หงทองแมอา แมถามความหลัง

ความหมายประจำคำ ตกลง สัญญากัน

ความหมายโดยบริบท ข้อความที่ยกมากล่าวถึงวันที่ตัวละครได้**ชั้นขีย** (ตกลง สัญญากัน) ว่าจะมาหา ก็ได้มาตามที่ได้ตกลงหรือสัญญากันไว้

การแปรของคำศัพท์ คำว่า **ชั้นขีย** สามารถเขียนอีกแบบเป็น **ชั้นซี** [10] เด็กสาวได้หลายคน อาจจะไม่รู้จักคำนี้ แต่ใช้คำว่า สัญญา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภาษาไทยมาตรฐานแทน ดังจะสังเกตได้จากผลการวิจัยด้านการแปรคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้ในหลายพื้นที่ไม่ปรากฏการใช้คำนี้ ความหมายของคำว่า **ชั้นขีย** จะมีลักษณะเป็นข้อตกลงหรือสัญญากัน แบบง่าย ๆ วิธีการที่ใช้ไม่เคร่งครัดนัก มักจะเป็นการตกลงหรือสัญญากันด้วยวาจาทำนองสัญญาถูกผู้ชาย แต่ผู้ที่ชั้นขียมักเคร่งครัดในการรักษาข้อตกลงหรือสัญญา

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการ**ชั้นขีย** บ่งบอกความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจต่อกัน โดยมีศักดิ์ศรีเป็นเครื่องรองรับ เป็นการสะท้อนความเป็นสังคมนักละของชนปักษ์ใต้ ที่มุ่งวัดจิตใจ ความจริงใจหรือความซื่อสัตย์ต่อกันด้วยคำพูดเท่านั้น

หรือคำว่า **บัดศรี** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 1 หน้า 79

ข้อความ ฝ่ายนางอำพัน กามากระสัน ปวนป้นหัดหยี
 แดปากหากวา ดูหนา**บัดศรี** ตัวของนางนี่
 ช่วยโถมหรือ

ความหมายประจำคำ อาย ละอาย อับอาย

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงนางอำพันซึ่งมีความคิดถึงโศบุตรอย่างมาก แต่ไม่อาจจะแสดงออกมาได้

เพราะบัดศรี (อาย) ที่นางนั้นเป็นเพียงผู้ที่เขาช่วยเหลือมา

การแปรของคำศัพท์ คำว่า บัดศรี สามารถเขียนเป็นอีกรูปหนึ่งคือ บัดสี [10] แต่ใช้ในความหมายเดียวกัน

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม สถานะของผู้หญิงในสังคมนั้น มักจะถูกกำหนดให้ต้องมีความเจียมเนื้อเจียมตัว ระมัดระวัง โดยเฉพาะในเรื่องชู้สาวหรือเรื่องทางเพศ ดังนั้นเมื่อมีเหตุให้ต้องมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวจึงต้องเก็บไว้ข้างใน หรือแสดงออกมาด้วยความระมัดระวัง ในสังคมท้องถิ่นภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน ยังมีทัศนคติในเรื่องดังกล่าวอยู่ค่อนข้างมาก โดยเฉพาะในชนบท

3. คำขยาย

คำขยาย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คำขยายกริยา คำขยายนาม และคำค่า

3.1 คำขยายกริยา ตัวอย่างคำขยายกริยาที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ คำว่า แคะ จากวรรณกรรมเรื่อง สี่ทนต์ไชย หน้า 7

ข้อความ หินกับเหล็กไฟเอย อยู่แคะกันไประย คนใหม่รักดี กะทำกรรเอย
ออกไปที่ ดยฉานนี้ ต่ภายหลังมา

ความหมายประจำคำ ไกล่ เกือบ

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงตอนที่สมภารใช้ให้สี่ทนต์ไชยนำผ้าไตรไปกับพระตามที่ได้รับนิมนต์ แต่สี่ทนต์ไชยก็เกียจ จึงแกล้งเผาผ้าไตรเสียกลางทาง โดยอ้างว่าหินกับเหล็กไฟอยู่แคะ (ไกล่) กันก็ทำให้เกิดไฟขึ้นมาเอง

การแปรของคำศัพท์ คำว่า แคะ สามารถเขียนเป็นอีกรูปหนึ่งคือ แคะ [10] อาจจะมีการแปรของเสียงวรรณยุกต์แตกต่างกันไปตามท้องถิ่น คำว่า แคะ ภาษาใต้ใช้ในความหมายว่า ไกล่ แต่ในภาษาไทยมาตรฐานใช้ในความหมายว่า เพียง เท่า [11] อย่างไรก็ตาม ส่วนในภาษาไทยมาตรฐานที่ว่า “อยู่แคะนี้เอง” ก็ยังมีร่องรอยถึงความสัมพันธ์ของคำว่า แคะ กับคำว่า ไกล่ ให้เห็นอยู่

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ความเปรียบนี้ มีที่มาจากสภาพของคนไทยภาคใต้ในอดีตที่ใช้หินกับเหล็กไฟเป็นเครื่องมือในการจุดไฟ ประเทศไทยอยู่ในเขตร้อน คนไทยเห็นว่าสภาพของความร้อนจะก่อให้เกิดความไม่สบายกาย จึงมีนัยเปรียบเทียบความร้อนเป็นความทุกข์ใจ ข้อความเปรียบเทียบว่า หินกับเหล็กไฟอยู่ไกล่กันแล้วกระทำกันเองให้เกิดความร้อนขึ้น สะท้อนถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม หรือคำว่า โฉ จากวรรณกรรมเรื่อง สี่ทนต์ไชย หน้า 76

ข้อความ หัวเปนลูกกะโท ร่องราวมีโฉ ใครรูสิ่งโดย รูแลวยานาง
เรวหามาไว บางวาตอไซ เขาไสยชีควาย

ความหมายประจำคำ เสียงดัง เรื่องราวใหญ่โต

ความหมายโดยบริบท ข้อความที่ยกมากล่าวถึงตัวละครที่ถูกตัวต่อตอยบนศีรษะจนปวดขึ้นมาเหมือนลูกกะโท ร่องมีโฉ (เสียงดัง เรื่องราวใหญ่โต) ด้วยความเจ็บปวด ต้องรักษาทางแก้ด้วยการนำชีควายมาใส่บริเวณที่ถูกตอย

การแปรของคำศัพท์ ไม่มี

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม โฉ ในภาษาใต้ เทียบได้กับความว่า โฉ ในภาษาไทยมาตรฐาน แต่ภาษาไทยมาตรฐานไม่ใช้ในลักษณะคำเดียว จะใช้ในลักษณะคำซ้อนว่า ฉาวโฉ่ และกำหนดความหมายในเชิงอุปมาว่าเป็นการรำลือกันทั่วไปในลักษณะไม่ดี ส่วนในภาษาใต้จะใช้คำนี้ทั้งในความหมายตรงว่าเสียงดัง และความหมาย

เชิงอุปมาว่า เรื่องราวใหญ่โต โดยมักใช้ในทางลบ

3.2 คำขยายนาม ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นศัพท์เดียวกับภาษาไทยมาตรฐาน แต่ก็มีหลายคำที่ใช้คำศัพท์ต่างรูปกัน ดังตัวอย่างคำว่า **ซีร้าย** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 1 หน้า 61

ข้อความ	ท่านจะว่ากูบ้าใบ	นก ซีร้าย ขาดเซาตง
	เพราะคิดจิตทง	นึกว่าองใหม่โกรธา

ความหมายประจำคำ เกเร อันธพาล

ความหมายโดยบริบท

กล่าวถึงตอนที่นางอำพันพูดโต้ตอบกับนกขุนทองทำนองตัดพ้อกันไปมา นกขุนทองจึงแก้งลองใจว่า ถูกด่าว่าเป็นนกซีร้าย (เกเร อันธพาล) ขาดิขาวป่าดงไม่เจียมตัว เป็นเพราะคิด ไปเอง คิดว่านางจะไม่โกรธ

การแปรของคำศัพท์ คำว่า ซีร้าย สามารถเขียนเป็นอีกรูปหนึ่งคือ ซีร้าย อาจจะมีการแปรของเสียงวรรณยุกต์ในบางท้องถิ่นแตกต่างกัน

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม พฤติกรรมเกเร หรือ ซีร้าย เป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้รับการยอมรับในสังคมภาคใต้

หรือคำว่า **พุก** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 4 หน้า 64

ข้อความ	ทิดาคะนานก	ฝูงวีหกรองขันขาน
	ฟังเหล่านแสนสำราน	เขาขันทาปลายไม้ พุก

ความหมายประจำคำ ผุ

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงนกหลายชนิดร้องขับขานฟังดูแล้วแสนสำราญ และได้ยินเสียงนกเขาขันอยู่ที่ปลายไม้พุก (ผุ)

การแปรของคำศัพท์ ไม่มี

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม บทนี้สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ภาพความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อมในภาคใต้ที่เป็นแหล่งอาศัยของนกหลากหลายชนิด และนกเขาถือเป็นนกพื้นเมืองของทางใต้ที่สามารถพบได้ทั่วไป

3.3 คำด่า ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ส่วนใหญ่จะตรงกับภาษาไทยมาตรฐาน ส่วนคำด่าที่เป็นภาษาถิ่นมีอยู่เป็นส่วนน้อย ดังตัวอย่างคำว่า **ฉากหัว** จากวรรณกรรมเรื่อง โศบุตร เล่ม 4 หน้า 88

ข้อความ	อ้ออิงทรีงแหร่ ลูกรองหาแม่ หลานรองเรียกยาย
	เมียรองเรียกผัว ภาตวันนิตาย ฉากหัว ทำไต่ ไหมถากูกัน

ความหมายประจำคำ คำด่าอย่างรุนแรง

ความหมายโดยบริบท กล่าวถึงยักษ์ซึ่งจะเข้าไปเผ่าโคบุตรในเมือง เมื่อเหาะลงไปผู้คนเห็นเข้าก็ตกใจวิ่งหนีกันจนวาย จนทั้งลูกทั้งเมียหนีเอาตัวรอดผู้ที่ถูกทั้งก็ด่าทอว่าฉากหัว (คำด่าอย่างรุนแรง) ช่างทำได้ ไม่รอคอยกันบ้างเลย

การแปรของคำศัพท์ ไม่มี

ภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม คำว่า ฉากหัว เป็นคำด่าที่รุนแรงของคนภาคใต้ เนื่องจากได้นำเอาอวัยวะส่วนที่สูงที่สุดของร่างกายมาเป็นคำด่า รวมทั้งคำนี้น่าจะมาจากลักษณะบางประการของวิถีชีวิตคน นั่นคือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนา ก่อนจะมีการปลูกข้าว จะต้องมีการไถนา

ตกแต่งผืนนาให้ดูเรียบร้อย และขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญก็คือ การแต่งคันนา ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า การฉากหัวนา โดยใช้จอบเป็นเครื่องมือ เป็นการเอาส่วนที่ไม่ต้องการออกไปจากคันนา ทำให้คันนาดูเรียบร้อย สวยงาม แต่คำคำที่คล้ายกันอีกคำหนึ่งคือ “ตัดหัว” เป็นการแข่งให้ลูกประหารชีวิต คำนี้ใช้ได้ทั้งในลักษณะคำนาม ดังบริบทนี้ หรือใช้ในลักษณะคำขยาย เช่น ไ้ลูกฉากหัว ก็ได้

อภิปรายผล

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่นำมาวิเคราะห์มีทั้งวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องตรงกับวรรณกรรมท้องถิ่นที่แพร่หลายในภาคอื่น ได้แก่ เรื่อง โศบุตร จำปาสดัน นิทานปักษา (นกกระจาบ) พระมาลัย พระรถนิราศ เวตสันดร สีทนไชย และวรรณกรรมท้องถิ่นที่แพร่หลายอยู่ในภาคใต้เป็นส่วนใหญ่ ได้แก่เรื่อง นางโกควติ พญาหงส์ พระพุทธโฆษาจารย์ สุวรรณสาม กวีภาคใต้ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีรสทางวรรณคดีได้ครบทุกรส เนื่องจากวรรณกรรมส่วนใหญ่เป็นนิทานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ จึงมีการใช้ศัพท์ในลักษณะราชาศัพท์มากกว่าศัพท์ท้องถิ่น แต่คำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เหล่านี้ก็มีลักษณะที่น่าสนใจ เพราะสามารถวิเคราะห์ถึงความหมายประจำคำ ความหมายโดยบริบทของคำ การแปรของคำศัพท์ และภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมจากคำภาษาไทยถิ่นใต้ในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ได้ตามจุดมุ่งหมาย สำหรับจำนวนคำศัพท์นั้น ผู้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นโดยทั่วไปเข้าใจว่าในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้มีคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้อยู่เป็นจำนวนมาก เพราะมีคำศัพท์ที่ไม่เคยชินอยู่เป็นอันมาก แต่แท้จริงแล้วจำนวนคำศัพท์เหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นคำที่ใช้อักษรวิธีที่แตกต่างไปจากปัจจุบัน แต่ตัวศัพท์จะสอดคล้องกับภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมศาสนา และวรรณกรรมจักร ๆ วงศ์ ๆ โดยทั่วไป ลักษณะน่าสนใจที่พบมากกลับเป็นการนำศัพท์บาลีสันสกฤตมาใช้ในรูปที่แตกต่างจากภาคอื่น เช่น นครัง มีความหมายเท่ากับ นคร นครา อุทกัง มีความหมายเท่ากับ อุทก (น้ำ) หัตถัง มีความหมายเท่ากับ หัตถ์ เป็นต้น ประกอบกับวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้จะมีลักษณะดำเนินเรื่องที่รวบรัดฉับไว ไม่นิยมการพรรณนารายละเอียด ทำให้ชื่อพืช สัตว์ ที่ควรปรากฏอยู่ในตอนชมป่าปรากฏเป็นภาษาถิ่นอยู่ไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป 1) ควรมีการเสนอคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้พร้อมทั้งให้รายละเอียดเกี่ยวกับความหมาย ประจำคำ ความหมายโดยบริบทของคำ การแปรของคำศัพท์ และภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรม แบบออนไลน์ เพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษา 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยในภาคใต้ ควรมีการเสนอสารความรู้ด้านต่าง ๆ ของวรรณกรรมท้องถิ่นในรูปแบบดิจิทัลแพลตฟอร์ม เนื่องจากมีข้อมูลและการวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแสดงศักยภาพที่จะเป็นแหล่งความรู้ด้านวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป 1) ควรมีการวิจัยชื่อพืชที่เป็นภาษาถิ่นใต้จากวรรณกรรมท้องถิ่นทุกประเภท เช่น ตำรายา เพื่อนำไปเป็นประโยชน์ด้านวิชาการทั้งสาขาพฤกษศาสตร์และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง 2) ควรมีการวิจัยสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ที่ปรากฏในวรรณกรรม เช่น การใช้ชีควายเพื่อแก้พิษตัวต่ออยู่ในเรื่องศรีธนญชัย การทำราวไม้ขนานกับทางสัญจรสำหรับให้คนตาบอดได้เกาะเพื่อเดินทางในเรื่องสุวรรณสาม รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ที่ปรากฏในวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ทุกประเภท เพื่อเป็นแนวทางให้นำมาประยุกต์ใช้สร้างมูลค่า พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการค้า การท่องเที่ยว เป็นต้น

References

- [1] Pongphaibun, S. (1981). *Literary criticism*. Mongkonkarn Printing. (2524).
- [2] Chamnirokasan, D. (1991). Word and meaning. *Journal of Thai Language and Literature*, 8(1), 17-24.
- [3] Pisetsakolkij, S., & Nimmanahaeminda, P. (1983). *Dialect*. Ramkamhaeng University Press.
- [4] Boonthip, A. (1992). *Southern dialect*. Srinakharinwirot University.
- [5] Korpattasirikul, J., Darachot, A., and Ruangitchoo, W. (2022). *A lexical study of southern Thai dialects in Binguamattong, Southern regional literature*. <http://www2.huso.tsu.ac.th/NCOM/husoicon2021/fullPDF/202114214319-434.pdf>
- [6] Prasithrathsint, A. (2013). *Sociolinguistics* (5th Ed.). Chulalongkorn University Press.
- [7] Wanithanachakorn, R., & Prasithrathsint, A. (2015). An ethnosemantic study of terms representing anger in southern Thai Dialect. *Journal of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus*, 7(2), 116-131.
- [8] Kaewuthai, A. (2019). Connectors in southern Thai dialect: A historical study. *Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University*, 41(1), 1-22.
- [9] Khanittanan, W. (1990). *Language and linguistics*. Thammasat University Press.
- [10] Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Southern Region Development of Collaboration Foundation and Institute for Southern Thai Studies. (2008). *Southern dialect dictionary B.E. 2550*. My Media Company Limited.
- [11] Royal Institute. *Royal institute dictionary B.E.2554*. <https://dictionary.orst.go.th/>